

# A konferencia vitája

## MEGNYITÓ

A III. Országos Könyvtárügyi Konferenciát (1970. december 15-17.) a könyvtárostársadalom, valamint a társadalmi és tömegszervezetek, a fenntartó szervek és a könyvtárhasználók képviselőinek részvételével GOSZTONYI János művelődésügyi miniszterhelyettes nyitotta meg. Beszédében kiemelte, hogy az MSzMP X. kongresszusa után ez a konferencia az első országos jelentőségű kulturális tanácskozás. Fokozza a számvetés szükségességét az a körülmény, hogy a könyvtárügynek az új fejlődési szakaszban munkaigényesebb, összetettebb feladatokat kell magasabb szinten megoldani. "...a könyvtár, a művelődésnek ez a hagyományos, de mindig korszerű és állandóan megújulásra kész intézménye igen szorosan ... kapcsolódik a társadalom valamennyi élettevékenységéhez. Jelentősége nem csökken ma sem, a modern tömegközlelési eszközök korában sem, sőt azokkal együtt, hatásukkal is megerősödve, változatlanul az egyik alapvető intézmény." Ezért közművelődési rendszerünk egészének korszerűsítésével kapcsolatban fontos feladatot jelent "...a könyvtárak közművelődési-nevelési feladatainak elemzése". A konferencia - a X. kongresszus után - a legalkalmasabb időben ült össze ahhoz, hogy tisztázza a jövő feladatait.

Gosztonyi elvtárs megnyitója után a konferencia bevezető referátumát KONDOR Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának vezetője tartotta meg. Mivel a referátumot közölte a Könyvtáros 1971. évi 2. száma, célszerűtlen lenne a tartalmas és sokoldalú előadás erősen rövidített ismertetésére e helyen is kitérni.

## A HOZZÁSZÓLÁSOK

A referátum után megkezdődött a vita. A három nap alatt összesen 42 felszólaló kapott lehetőséget arra, hogy észrevételeit előadja. Rajtuk kívül még többen is jelentkeztek hozzászólásra, de a rendelkezésre álló idő szűkössége nem tette lehetővé, hogy szót kapjanak. Hozzászólásaik közzétételére azonban mód nyílik a konferencia teljes anyagát tartalmazó kiadványban.

A felszólalók között szerepelt a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a KISz Központi Bizottsága, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Közalkalmazottak Szakszervezete és a Vasas Szakszervezet, a Művelődésügyi Minisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, a Minisztertanács Tanácsi Hivatala, továbbá a Magyar Írók Szövetsége, a Magyar Pedagógiai Társaság, a Magyar Agrártudományi Egyesület és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete képviselője. Szót kapott a hevesi és a zalai megyei, továbbá az esztergomi városi tanács VB egy-egy munkatársa, ezenkívül a könyvtárakat felhasználó kutatók és a könyvtárak tervezésével foglalkozó építészek képviselője. A felszólalásoknak ehhez a csoportjához a vitának összesen 19 résztvevője sorolható.

A gyakorló könyvtárosok és szakirodalmi tájékoztatási szakemberek a következő intézményeket képviselték: Országos Széchényi Könyvtár, Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Agroinform, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, MTA Közgazdaságtudományi Intézetének könyvtára; a budapesti és a debreceni egyetemi, a budapesti, miskolci és veszprémi műszaki egyetemi, továbbá a budapesti és a pécsi orvostudományi egyetemi könyvtár; a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a pécsi, szolnoki és veszprémi megyei, valamint a debreceni és hatvani városi könyvtár; a győri SZMT könyvtár, a budapesti iskolai könyvtárhálózat, végül a Pajtás szerkesztőségének archivuma. Összesen 23 gyakorló könyvtáros, könyvtárigazgató, szakirodalmi tájékoztatási szakember kapott szót a konferencián.

A felszólalók nagy száma, a képviselt szakterületek és kérdéskörök széles skálája nem teszi lehetővé a vita részletekbe menő ismertetését. Erre egyébként szükség sincs, hiszen testvérlapunk, a Könyvtáros, nagy terjedelemben ismerteti a vita anyagát. Az alábbiakban tehát csak a konferencia felszólalásainak kristályosodási pontjait, a tanácskozás vezérgondolatait ismertetjük.

Sokan foglalkoztak a könyvtár és a társadalom kapcsolatának témájával; azzal, hogy mennyiben kell a könyvtárnak a társadalom szükségleteit kielégíteni, a társadalomnak pedig az őt szolgáló könyvtárakat támogatni. Jól esett a könyvtárügy szakmán kívülibarátaitól hallani a könyvtárak szerepének hangsúlyozását. Amint DARVAS József, az Írószövetség elnöke megfogalmazta: "...a könyv szervezi elsősorban az ismereteket, az információkat, a lélektani hatásokat olyanná, ami az embert az önmegvalósítás útjára viszi. ... az egész népművelési munka legszilárdabb bázisa a könyvtár."

Darvas József is utalt a könyvtárak és a könyvtárosok nagyobb erkölcsi és anyagi elismertetésének szükségességére, s ez a téma és vonzásterülete jelentős szerepet kapott a konferencia vitájában.

Az intézményi oldalról kiindulva számos felszólaló beszélt a könyvtárak költségvetésének, elhelyezési körülményeinek, személyi ellátottságának, általában: m u n k a k ö r ü l m é e n y e i n e k meg nem felelő voltáról. A közművelődési könyvtárak oldaláról BÉKÉS György; a hatvani városi könyvtár igazgatója világította meg a kérdést. Könyvtárának költségvetése a város bruttó költségvetésének 1960-ban másfél, 1970-ben már csak fél százaléka volt, s 1971-ben már nemcsak viszonylag, hanem "...abszolút számokban is csaknem két százalékkal csökken ..., ezen belül a könyvbeszerzési hitelke-  
reték csökkenése mintegy 25 százalékos lesz. ... A könyvbeszerzés folyama-  
tosságának elmulasztása veszélyezteti a korszerű gyűjtemények kialakítását..."  
Az így meg nem vásárolt drágább kézikönyvek fél év múlva már beszerezhetet-  
lenek.

A közművelődési könyvtárak állománybeszerzési nehézségeivel, a Könyvtárel-  
látó nem kielégítő munkájával foglalkozott KERTÉSZ Gyuláné, a debreceni vá-  
rosi könyvtár igazgatója is, utalva egyben a városi könyvtárak fejlődésének  
megtorpanására.

A tudományos és szakkönyvtárak képviselői még fokozottabban hangsúlyozták intéz-  
ményük ellátottságának nehézségeit. A beszerzendő külföldi szakirodalom drá-  
gulásával nem áll arányban a beszerzési keretek összege - fejtették ki töb-  
ben is. A nagykönyvtárak é p i t é s i gondjairól beszélt - történe-  
ti visszapillantást is adva - SEBESTYÉN Géza, az OSzK főigazgató-helyettese.  
Véleménye szerint a kisebb könyvtárak építése örvendetesen halad előre, azon-  
ban a megyei könyvtárak nagyságrendjét meghaladó intézményeknél "...a beru-  
házások olyan nagyságrendben jelentkeznek ..., hogy ezzel a kérdéssel szem-  
ben tehetetlenek vagyunk. .... Országos könyvtáraink valamennyien megoldatlan  
helyiségproblémával küszködnek." Különösen súlyosnak tartja az OSzK férőhely-  
gondjait, mivel "amíg a nemzeti könyvtár nem költözik új épületébe, addig nem  
realizálható a központi szolgáltatások továbbfejlesztése. ... Ez nem egy  
könyvtár ügye, ... hanem az egész könyvtárügy kulcskérdése!"

Megállapításait HAVASSY Pál építész azzal egészítette ki, hogy az elkészült  
új könyvtárépületek többsége is "alultervezett", ugyszólván már elkészültekor  
szűknek bizonyul. A rendelkezésre álló keretek és az intézményi szükségletek  
összehangolására javasolta a kétlépcsős megoldás bevezetését.

CSÜRY István, a debreceni egyetemi könyvtár igazgatója arra mutatott rá,  
hogy az egyetemi könyvtárak helyiségproblémái nemcsak egyszerűen férőhely-  
gondok. Világszerte új egyetemi könyvtárak épülnek, mivel "...megváltozott  
az egyetemi könyvtárak munkája is".

Mindezzel összefüggésben örvendetes volt hallani RUZSÁS Lajosné bejelentését a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának új, korszerű és tágas elhelyezésének megoldásáról.

## BÉREZÉS, KÁDERHELYZET

A könyvtárak ellátottságának másik mutatója a b é r e z é s i színvonal alakulása. Sok felszólaló beszélt a könyvtársok bérezésének elégtelenségéről, ami - különösen a férfiak számára - egyre inkább elveszi a pálya vonzóerejét, sőt jelentős elvándorláshoz vezet. SÁRDI Lajos főosztályvezető-helyettes (Művelődésügyi Minisztérium) ismertette egy 1970. évi felmérés előzetes eredményeit a könyvtárak létszámhelyzetéről, a könyvtárosok szakképzettségéről, bérezéséről, életkörülményeiről. Amint elmondotta, "a közkönyvtárakban 1962 óta nem volt bérrendezés. Az 1-2 százalékos bérfejlesztési keret megközelítően sem ellensúlyozhatta az egyéb területeken időközben történt jelentős bérszintváltozásokat." Bejelentette, hogy a minisztérium javasolni fogja "...elsősorban azt, hogy más közgyűjtemény-terület és a művelődési otthoni terület dolgozóival együtt a több ezer főnyi könyvtárs-társadalom is" élvezze a készülő bérpolitikai intézkedések kedvező hatását.

Hasonló értelemben nyilatkozott BARANYAI Tibor, a SZOT osztályvezetője, továbbá KOVÁCS István, a Közalkalmazottak Szakszervezete KV titkára is.

A káderhelyzettel kapcsolatosan több ízben felvetődött a szakmai képzés kérdése is. A könyvtárosképzés általános felülvizsgálata mellett több felszólaló (így HOMOR Imréné, az esztergomi városi tanács VB elnökhelyettese) szükségesnek látta a tanítóképzőkben az önálló könyvtárszak megteremtését. MÓNUS Imre, a győri SzMT könyvtárának igazgatója a tankönyvtárak visszaállítását javasolta.

A szakemberellátás érdekes szempontjára hívta fel a figyelmet FREY Tamásné (BME könyvtára), amikor a könyvtáros-szakma elnökségének munkaszociológiai, munkaszervezési következményeiről beszélt.

## FELÜGYELET

A fenti gondok, nehézségek a könyvtárak, illetve a fenntartó és felügyeleti szervek viszonyának vizsgálata felé irányítják a figyelmet. Ezzel kapcsolatban ZAGYVA Imre, a Minisztertanács Tanácsi Hivatalának kép-

viselője azt hangsúlyozta, milyen nagy szerep hárul a könyvtárakra a helyi vezető szervek kellő mértékű és színvonalu informálásában. OROSZ Bertalané, a Heves megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztályának munkatársa pedig azt elemezte, hogy mennyire fontos a kulturális ágazatok fejlesztésében a fontossági sorrend eldöntése, tehát voltaképpen a művelődéspolitikai elképzelések tisztázása - az irányítás minden szintjén. "Természetes ..., hogy valamennyi kulturális intézmény, szervezet igyekszik önmagának, a saját tevékenységének maximális anyagi feltételeket, a lehető legkedvezőbb munkalehetőséget biztosítani. Ugyanakkor a kulturális irányításnak ... joga és kötelessége, hogy a tevékenység társadalmi fontosságának megfelelően rangsoroljon, és ezt következetesen érvényesítse az erkölcsi és anyagi támogatásban egyaránt." Megemlítette, hogy az utóbbi években folyamatosan csökkentek a könyvbeszerzési keretek, ugyanakkor elszaporodtak a költséges nagyrendezvények, amelyek a könyvtárak beszerzési kereteinek többszörösét nyelik el, s egyetlen napos programjuk megszervezéséhez hónapokra igénybe veszik a művelődésügyi szervek idejét, energiáját, figyelmét.

#### GYENGÉN ELLÁTOTT TERÜLETEK

A könyvtári ellátás biztosítása különösen fontos vidéken, ahol a kutatók szakirodalmi bázisa igen gyenge. ZSIDAI József, a NME könyvtárigazgatója nyomatékosan hangsúlyozta felszólalásában, hogy a decentralizálási programok általános lemaradása mellett is különösen szembetűnő a tudományos könyvtári bázis decentralizáltságának a hiánya. (Ugyanakkor többen is felhívták a figyelmet Budapest igen gyenge közművelődési könyvtári ellátására.)

A magyar könyvtárügy egyik súlyos gondja sokszor került szóba a konferencián. Ez az iskolai könyvtárak ügye, kiegészítve az ifjúság általános könyvtári ellátásának, olvasásra nevelésének s a pedagógusok és a könyvtár viszonyának egész problematikájával. A Magyar Pedagógiai Társaság főtitkára, SIMON Gyula rámutatott arra, hogyan illeszkedik bele az olvasásra nevelés szükségessége az iskolai oktatás továbbfejlődésének egész tendenciájába. "Az iskola a mi korunkban mond le arról a reménytelen feladatáról - mondta -, hogy mindent megtanítson, s funkcióját egyre inkább a művelődés megalapozásában látja. ... A tanulás életformává válik, mert azzá kell válnia; a könyv ebben változatlanul a legfőbb segítség és legfontosabb munkaeszköz."

ARATÓ Ferenc, az OPKM igazgatója a tanulók könyvtárhasználatra való oktatásának és nevelésének a fontosságára hívta fel a figyelmet, míg UGRIN Gáborné, a budapesti iskolai könyvtárak szakfelügyelője a fővárosi iskolák könyvtárainak kedvezőtlen anyagi ellátásáról és rossz káderhelyzetéről szólt.

Több hozzászóló foglalkozott a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatásügy viszonyával, a tájékoztatási intézmények gondjaival, eredményeivel.

Az OMKDK részéről elhangzott hozzászólások elsősorban elméletileg elemezték a kérdést, hangsúlyozva a két szakterület egymás mellé rendeltségét, egyenrangúságát, ugyanakkor együttműködésének multhatatlan szükségességét. BENEDEK Jenő igazgató kifejtette, hogy az integrált szolgáltatási rendszer kiépítése szempontjából szükség van valamennyi, szakirodalmi ellátással és tájékoztatással foglalkozó intézmény arányos és tervszerű fejlődésére. Hangsúlyozta a tájékoztatásügy speciális területein dolgozó szakemberek (pl. audiovizuális információs szakemberek) képzése megoldásának és a szakfelügyelet egybehangolt kiépítésének fontosságát. VAJDA Erik mb. igazgató a fenti kérdéskörön túlmenően kitért a tájékoztatásügyön belül végbemenő változásokra is. Ma már nemcsak szakirodalmi áradatról, hanem dokumentációs áradatról is beszélhetünk, amely lehetetlenné teszi a felhasználók igényeinek a jeladó tájékoztatás eszközeivel való közvetlen kielégítését. Ennek következtében "... rendkívüli mértékben megnövekedett a helyi információs szervek ... szerepe, és - legalábbis a jeladó tájékoztatás vonatkozásában - ezek váltak a központi kiadványok és szolgáltatások döntő partnereivé. A főfunkció e tájékoztatási tevékenységben ... a helyi információs szerveknek ... olyan teljes és olyan feltártságu nyersanyaggal való ellátása, amelynek felhasználásával kiszolgálhatják felhasználóikat."

FÖLDI Tamás (MTA Közgazdaságtudományi Intézet könyvtára) a társadalomtudományi tájékoztatási rendszer kiépítésének szükségességét hangsúlyozta.

Tanulságos és örvendetes felszólalások hangzottak el a tájékoztatási tevékenység egyes területein történt előrelépésről. KIRÁLYI Ernő, az Agroinform főigazgatója arról beszélt, hogyan alkalmazkodott intézménye az új gazdaságirányítási rendszer adta körülményekhez. Az egyedi munkák helyett a kutatók, az irányítók és a gazdasági vezetők számára szériában legyártható információkat kell szolgáltatni. "... akár tetszik, akár nem, egész könyvtári rendszerünkben az információk gyárszerű szelektálási, feldolgozási és kibocsátási folyamata lép előtérbe." A hasznosítható információknak mérhető, pénzösszegben kifejezhető értéke van, tehát ára is. Az Agroinform jelentős mértékben saját munkájából tartja fenn magát, és munkatársait egyre jobban megbecsülheti anyagilag is. KOVÁTS Zoltánnak, a VVE könyvtárigazgatójának felszólalásából a legnagyobb visszhangot az a bejelentés keltette, amely szerint a veszprémi műszaki egyetemen megindul a számítógépes információkeresés a kémia szakterületén.

## VITAZÁRÁS

A konferencia vitáját a 17-i ülésen Kondor Istvánné foglalta össze, a gazdag anyagból csak a legfontosabb kérdéscsoportokat emelve ki. Ezek a következők:

1. A könyvtárak helye és szerepe, ezzel kapcsolatosan a könyvtár és a szakirodalmi tájékoztatás viszonya.
2. A társadalmi szükségletek és az egyéni igények összhangjának kérdése, ide sorolva az olvasási képesség kifejlesztését is.
3. A könyvtárak működési feltételének megjavítása: bérezés, káderképzés, állománygyarapítási lehetőségek, könyvtárépités. A könyvtárosképzéssel kapcsolatban elmondotta, hogy az egyetemen "a szakon belüli tartalmi változásokra van szükség", továbbá, hogy "a szakpárosításnak sokkal szélesebb skáláját kell megvalósítani az ELTÉ-n, és az eddiginél sokkal ... differenciáltabban lehetővé kell tenni a nem könyvtárszakot végzett szakemberek számára a könyvtári ismeretek elsajátítását". A középfoku képzést illetően célszerű lenne a tanítóképzőkben az önálló könyvtárszak bevezetése. Ennek fő indoka az, hogy "meg akarjuk szüntetni a közművelődési és a szakkönyvtárosok középfoku képzésének különválasztását...".
4. A szakfelügyelet kérdése, ebben a vonatkozásban érintve az új könyvtári jogszabályok ügyét is. "A konferencia meggyőződött arról - mondotta többek között Kondor Istvánné -, hogy szükség van egy új törvényerejű rendeletre." Ugyancsak szükséges az állományvédelmi utasítás sürgős kibocsátása.
5. Sürgős feladatként kell kezelni a munkások és az ifjúság kiemelt ellátásának biztosítását, a betegek könyvtári ellátásának megoldását a kórházakban, az iskolai könyvtárügy erőteljes fejlesztését, a társadalomtudományi szakirodalmi ellátási rendszer kiépítését.

A konferenciát a felszólalásokra adott válasz elhangzása után BIRÓ Vera, a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztályának vezetője zárta be. Bejelentette, hogy a konferencia által megválasztott szerkesztő bizottság január végéig elkészíti a tanácskozás eredményeit összesítő ajánlásokat. Erre a konferenciára véleménye szerint "az volt különösen jellemző, s ebben látjuk a legnagyobb értékét, hogy a könyvtár és a dokumentáció ügyét a társadalom legalapvetőbb tevékenységi területeivel összefüggésben, azok szolgálatként vizsgálta, elemezte, tervezte". Ugyanakkor a konferencia helyzetképet is próbált adni. "Véleményünk szerint az átmeneti és egyes területeken jelentkező stagnálás, talán itt-ott visszaesés mellett és után, az utóbbi

egy-két évben az egész könyvtárügy ... felledülőben van." A konferencia sok hasznos tanulsága közül kiemelte, hogy a legsürgetőbb tennivalóként kell kezelni "a könyvtárosok munka- és életkörülményeinek, erkölcsi és anyagi megbecsülésének napirendre tűzését". Emellett "a konferencia eredményeit, ajánlásait, kiegészítve a magunk javaslataival, ... el fogjuk juttatni a megfelelő központi és megyei pártszervekhez, el fogjuk juttatni valamennyi könyvtárat fenntartó főhatósághoz ..., s reméljük, hogy ezzel is segítünk majd a könyvtár- és tájékoztatásügy társadalmi lehetőségeit és szerepét erősíteni".

Végül azzal a gondolattal, hogy a negyedik könyvtáros-konferenciára rövidebb időszak után kerül sor, Biró Vera bezárta a III. Országos Könyvtárügyi Konferenciát.